

УДК 17:342.7(305)

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.3.19>**Швед Зоя Володимирівна**

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри релігієзнавства філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська 60, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-5766-1980

ФЕМІНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС В СУСПІЛЬНИХ ПРАКТИКАХ СУЧАСНОСТІ

Актуальність проблеми поширення феміністичних ідей на простір суспільних практик пов'язана з виникненням нових типів ідентичностей, про причини яких говорив Френсіс Фукуяма. Урізноманітнення їх проявів та функціонального вияву ставить питання про необхідність аналізу даного феномену у зв'язку з суттєвим посиленням його впливу та всі аспекти життя сучасного світу. **Мета.** Реконструювати та проаналізувати репрезентацію феміністичного дискурсу в сучасних суспільних практиках. Серед використаних у дослідженні **методів** особливе місце посідає метод критичного аналізу феномену феміністичного наративу, застосовані принципи історизму, об'єктивності та міждисциплінарний підхід, що дозволив врахувати напрацювання низки гуманітарних та соціальних наук як-то: політологія і правознавство. **Результати дослідження.** В статті проаналізовано особливості сучасних підходів до осмислення феміністичної проблематики в наукових дослідженнях. Виокремлені основні етапи розвитку феміністичних ідей та реконструйовано специфіку їх інтерпретації в 20 столітті. Зазначено, що на першому етапі фемінізм став рухом по забезпеченню прав жінок в різних сферах суспільного життя. У подальшому, феміністичні ідеї поширилися на сферу наукового дискурсу, з увагою до феміністичного прочитання історії, культурних практик, релігії, політики та права. В цей період починає формуватися фаховий вокабулярій жіночих студій, у яких акцентовано увагу на специфіці соціального досвіду жінок. Проаналізовано конкретні приклади діяльності громадських організацій, в яких ідея гендерної рівності та прав є основним об'єктом уваги. Наголошено, що уявлення про гендер, гендерну ідентичність, та специфічні гендерні дослідження виникли та сформувалися саме завдяки феміністичним рухам. Розкрито зміст особливостей феміністичного дискурсу в суспільному житті в Україні та за кордоном. Проаналізовано конкретні приклади діяльності феміністичних організацій та їх позиції у зв'язку з суспільно-політичними подіями 2023–2024 років як в Україні так і за кордоном. Серед основних тенденцій, які виокремлюються, зазначаються наступні: феміністичний дискурс сучасності поширений на політичну, соціальну, освітню, релігійну сфери. В зазначених сферах суспільного життя наявні інститути та організації, котрі популяризують феміністичні ідеї за допомогою різних інструментів та практик. Кожна з цих сфер дає приклади діяльності урядових та громадських організацій, які зберігаючи вірність цілям, сформульованим класичним фемінізмом, розширюють свою діяльність та активно впливають на формування громадської думки в питаннях, далеких від фемінізму та гендерної рівності. Дана обставина повинна враховуватися представниками політичних еліт при формуванні національної гуманітарної політики та на рівні міжнародної співпраці має забезпечити прийняття узгоджених рішень для досягнення колективної мети – встановлення миру.

Ключові слова: фемінізм, гендер, суспільне життя, релігія, жіночі студії.

Вступ. Феміністична тематика, що популяризувалася в 20 столітті не втрачає своєї актуальності і тепер, особливо з огляду на розширення можливостей комунікації, впливу сфери публічного на приватне життя, здатність великих груп людей до суттєвих суспільно-політичних дій, урізноманітнення інституційних практик в політиці, економіці, культурі та релігії. Окреслені тенденції сприяли поширенню та популяризації фемінізму у різних сферах суспільного життя. Відповідні приклади ми можемо знайти в праві, міжнародних відносинах, історії, культурології, соціології та релігієзнавчих студіях. Загальну тему феміністичного можна умовно поділити

на дві частини, кожна з яких буде далі тематизуватися за окремими блоками. І так: перше це теоретична складова, друге – практична. Не будемо полемізувати що було раніше «курка чи яйце», зазначимо лише, що і практичне і теоретичне взаємодоповнюють, взаємозумовлюють, взаємовпливають одне на одного. Теоретичні роздуми у феміністичному ключі породжують публічний рух, а публічний рух звертається для обґрунтування власної доцільності та відповідності феміністичним ідеям.

Мета та завдання полягає в реконструкції та аналізі впливу феміністичних ідей на суспільні практики в сучасному світі.

Методи дослідження, використані у роботі, це загальнонаукові та спеціальні методологічні підходи і принцип, серед яких виокремимо принцип історизму та об'єктивності. Міждисциплінарний підхід дозволяє проаналізувати виявлені тенденції використання ідей фемінізму у діяльності різних громадських організацій у зв'язку з актуальними подіями сучасності. Критичний аналіз фактів та безпосередніх подій суспільно-політичного життя забезпечив можливість формулювання висновків, щодо особливостей впливу феміністичних ідей на суспільні практики сучасності.

Результати дослідження. Енциклопедія Британіка дає наступне визначення фемінізму – «це віра (belief) в соціальну, економічну та політичну рівність статей (sexes)» [5] Інклюзивність політичних та правових практик, які включили жінок у публічне життя починаючи з 20 ст. відкрили перспективу для теоретичних розробок в питаннях ролі жінок, їх прав та, як наслідок, обов'язків, адже як відомо прав без обов'язків не буває. Рівні можливості передбачили актуалізацію проблеми рівних амбіцій і прагнень. Тут також постало питання як вмотивувати жінку мріяти про щось більше ніж «одвічне призначення». Почали виникати різноманітні «жіночі студії», набувати наукового потрактування поняття «гендер», «гендерна рівність». Включилися дослідники з релігієзнавчих студій, щодо ролі релігії в житті жінки та ролі жінки в релігії. Цілком очевидно, що навіть побіжний аналіз всіх цих наукових розвідок, публікації та інших різновидів теоретизувань не можливо вичерпно проаналізувати через велику кількість, повторюваність результатів та часту декларативність заяв.

Феміністична теорія є елементом еволюції фемінізму (боротьба за політичні права, захист рівності у доступі до суспільних благ тощо) і репрезентує собою спробу аналізу гендерної нерівності (соціально зумовлених у ролях чоловіка та жінки). Протягом 20 століття теорія урізноманітнила сфери свого застосування і так виникають феміністична історія, феміністична психологія, феміністичне літературознавство, феміністичні культурологічні студії і таке інше. Зрозуміло, що європейська історія, до французької революції, не стикалась із суспільним запитом на специфічні жіночі студії. Поширена на той час форма правління (монархія) робила близькими суспільні верстви різних держав, ніж об'єднувала підданих одного правителя. Тому маркіза Португалії мала більше спільного з графинею Англії, а королева Іспанії з королевою Франції ніж кожна з них із власними підданими представницями жіночої статі. Тому справедливим буде констатувати, що до 19 століття ані суспільні інститути, ані їх дослідження не мали феміністичного забарвлення, не використовували феміністичну термінологію, не знали досвіду «позитивної дискримінації» у жодній сфері суспільного життя.

Вся передісторія феміністичного руху була зосереджена на полеміці щодо свободи, виборчого права, засудження рабства, расової нерівності і колоніалізму. Пізнішими викликами фемінізму стали конкуренція з профспілками, класовими ідентичностями. Драматичний перебіг першої половини 20 ст. відклав феміністичну тематику, яка поновно актуалізувалася після Другої світової війни. Відновилися як практичні рухи так і теоретичні дослідження у питаннях протидії дискримінації за статевою ознакою, рівних трудових прав і таке інше. Нового «натхнення» фемінізм набрав від «відкриття» атавістичної форми пригнічення жінки, що виражалася в її сексуальній підкореності чоловікові, наслідком чого стає втрата мотивації до саморозвитку. Серед основних потрактувань фемінізму виокремлюють три моделі (суспільний рух, ідеологія/програма, науковий підхід/соціальна теорія) кожна з яких, у власний спосіб, акцентує увагу на феноменах «стать», «гендер», «ідентичність» тощо.

Детальний аналіз історії феміністичного (жіночого) руху та феміністичних (жіночих) студій наведено у дисертаційній роботі Ірини Климчук «Феміністичні концепції в сучасній теорії міжнародних відносин» [2]. Автор дослідження виокремлює різні рівні фіксації окресленої тематики у інституційних виявах гарантування прав жінок (Розділ 1), у методологічних дискусіях та науковому дискурсі (Розділ 2), наголошує на методологічній необхідності включення феміністичного підходу до міжнародного права (Розділ 3). Досліджуючи еволюцію і сучасний стан феміністичних рухів і студій, що їх вивчають, ми можемо констатувати, що дана тема є вкрай актуальною для західного суспільства, при цьому часто не достатньо представлена у вітчизняному сегменті гуманітарної науки, а в релігієзнавстві майже відсутня. За останні п'ять років в Україні було підготовлено до захисту лише декілька дисертацій з політології, історії філософії і культурології, де тема фемінізму розглядалася більш менш цілісно. За нашим переконанням, коли мовиться про цей предмет дослідження, то варто враховувати не тільки ті здобутки які ми фіксуємо в іншомовних джерелах але й ті, що можуть самі стати окремим об'єктом для вітчизняних суспільних та гуманітарних наук. Нам відомі успішні приклади застосування феміністичних підходів в науці та освіті. Велика кількість університетів світу має окремі кафедри або курси присвячені цій темі, тут мають місце не тільки жіночі або гендерні студії але також існує духовне наставництво для тих хто шукає відповіді на екзистенційні питання про власну сексуальність, ідентичність та стать [див. наприклад 15]. Так в університеті Гарвард функціонує капеланська служба, члени якої підтримують Квір. Серед їх представників є капелани, що представляють об'єднану методистську церкву, зороастрійську асоціацію, єпископальну церкву, лютеранську церкву, буддистську спільноту, американсько-баптистську спільноту, об'єднану церкву Христа. На їх офіційній сторінці розміщені контактні дані представників різних релігійних течій й конгрегацій, які підтримують наступні положення «Я вважаю, що люди ЛГБТК+ повинні мати можливість бути висвяченими згідно з моїми традиціями. Я б провів церемонію одруження ЛГБТК+ пари. Я не вважаю, що статеві стосунки між людьми однієї статі за своєю суттю є аморальними чи гріховними. Я вважаю, що існує різноманіття статей, і що деякі люди при народженні мають стать, яка не відповідає їхній справжній гендеру. Я підтримую трансгендерів і людей, які не відповідають гендерним вимогам...» [13]. Ми усвідомлюємо що для патріархальних суспільств подібна позиція є не припустимою, але водночас уважаємо, що наявність сучасних викликів які стоять перед усвідомленням ідеалів свободи та рівності потребують одночасного усвідомлення відповідальності за ці невід'ємні людські права. Досить поширеним сьогодні стає використання феміністичної або антифеміністичної ритори в цілях політичних пропаганди, з метою досягнення політичних цілей, отримання підтримки з боку виборців. Вплив політичної «моди» з метою легітимізації авторитету чи владних амбіцій сприймається сьогодні як багатовекторна реалізація «мультикультуралізму». Даний термін вживаємо в значенні «практики виразу ідеалі окремих суспільних рухів», серед яких фемінізм посідає достатньо поважне (зокрема через велику медійну підтримку) місце. Досить часто популярним та широко підтримуваним стає те, що вибудовує свій авторитет через критику «папередників». І нам цей досвід добре відомих із сучасної історії України.

У дослідженнях сучасних науковців набула поширення думка про те, що «адепти фемінізму зосереджені на вивченні більш конкретних, зрозумілих та поширених міжнародних проблем як торгівля людьми, домашнє насильство над жінками та дітьми, екологічна безпека, гендерні аспекти ринку праці, злочини щодо цивільного населення під час військових дій тощо». Ця думка, сформульована в актуальності теми дисертаційній роботі пані Климчук, демонструє «сегрекативний» характер методологічних підходів, що існують у дискурсі політико-правових підходів для вивчення соціальної дійсності. Здається що тільки «адепти фемінізму» звертають увагу на окреслені питання, натомість решта (не адептів) зайняті чимось іншим. Водночас очевидним стає ситуація, коли злочини проти цивільного населення, насильство (і не тільки домашнє) над жінками та дітьми та інші згадані явища волають про термінову необхідність вголос сказати, що це проблеми не тільки «феміністичних студій». Практика осмислення

суспільних процесів з позиції «бінарних опозицій» як-от: маскулінне/фемінне, чи жіноче або чоловіче призводить до звуження не тільки кола запитань, що можуть виникати у зв'язку з аналізом та оцінками розвитку різних сфер суспільного життя. Це також призводить до обмеження у формуванні адекватних уявлень про об'єкти аналізу, поверховому розумінні причин тих чи інших явищ, некоректному обґрунтуванню прогностичних рекомендацій експертів, що може призводити до непоправних негативних наслідків, особливо якщо йдеться про тероризм або військові конфлікти. Наприклад аналітична записка підготовлена заступником завідувача відділу проблем національної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень Місюра А.О. «Іноземний досвід протидії тероризму: висновки для України» або низка публікацій П. Біленчука, В. Антіпенко, І. Громівчува, К. Важної та інших українських вчених [див. наприклад 3]. Даний підходи ми бачимо і серед іноземних дослідників. Основний наголос тут ставиться на виключно політичних або економічних причинах згаданих явищ, при цьому контекст «мети» сприймається як другорядний, що на наш погляд не тільки обмежує розуміння самого явища але й призводить до відверто хибних результатів. Адже мета іракського режиму, терористичних організацій Хамас чи Хезболла мають за мету знищити Ізраїль як суверенну державу не тому що вона успішна, або примушує інші країни регіону до дотримання прав людини будь якої статі, чи нав'язує свою політичну модель управління країнам регіону. Прагнення знищити Ізраїль як державу євреїв стає основною метою та гаслом антисемітської риторики, підкріпленої релігійними аргументами та гаслами. «Руський мир» РФ це не слоган маркетингового проекту глобального фінансово-економічного ринку, це не «досконала модель» політичного устрою. Це дорожня карта світоглядної експансії; зокрема релігійно вмотивованої та релігійно цілеспрямованої і мабуть всі пам'ятають фразу першої особи кремля «ми як мученики попадемо в рай, а вони просто здохнуть» яка і підтверджує сказане вище.

В світових практиках поширення цінностей рівності у праві на життя та інші права ми маємо багато прикладів розуміння необхідності правового регулювання даної сфери. Міжнародні нормативно-правові акти, структури ООН, міжнародні безпекові конференції, договори, національні законодавства, популяризація жіночих студій в системі вищої освіти, діяльність неурядових організацій, лобістські структури демократичних країн світу – все це мало би гарантувати жінці її невід'ємне право – право на життя та особисту недоторканність. 7 жовтня 2023 року світове співтовариство зрадило жінку. Звучить патетично, але факт залишається – масові зґвалтування жінок та неповнолітніх дівчат, приниження честі та гідності, викрадення, катування та вбивства – все це сталося і ми знає про це не з оповідань або переказів, а завдяки відео, що знімали самі кати, гвалтівники та вбивці. Цим подіям в Ізраїлі передували злочини, вчинені окупаційними військами РФ на території України (Буча, Ірпінь). Ці злочини мають доказову базу, а ті хто їх вчиняв виклали достатньо «самозвітів» у соціальні мережі для власного самозвинувачення.

Тема жіночої рівності, гендерної ідентичності, вимога визнання та все, що пов'язано з тим, що Френсіс Фукуяма назвав «політикою скривдженості», після 7 жовтня 2023 року не може бути потрактовано та сприйнято так, як цього вимагав так званий «ліберальний тренд». Все, про що йшлося до 7 жовтня 2023 року у філософії, релігієзнавстві, політології чи етиці з приводу жіночих студій зараз потребує переосмислення. Ми стикнулися з очевидною невідповідністю нашого теоретизування з тим, що відбувається в реальному житті. Особливо гостро це відчулось за останні роки, коли так багато говорилося про «суверенітет» жінки, коли поширювався рух «Мі ту» та надзвичайно популяризувалися феміністичні напрямки. Прикладом може бути фільм «Барбі», що заробив найбільшу в історії кінематографу суму в понад 1,5 мільярди доларів. Так багато говорилося, співалося, малювалося та виступалося – а при випробуванні виявилось «мовчазним голосом» підтримки злочину проти жінки.

Наприклад фонд, що зареєстрований в ООН як неурядова організація, у своїх публікаціях прямо звинувачує Ізраїль, як державу у «неправомірному» проведенні операції зі звільнення заручників та ліквідації бойовиків. Не враховуючи при цьому що Ізраїль, як і кожна держава, зобов'язана захищати своїх громадян (у тому числі жінок, доньок,

сестер, матерів). Ця організація не питає у уряду Єгипту, чому він не забезпечив, у відповідності до міжнародного права, гуманітарний коридор цивільного населення сектору Гази [11]. У відповідь на публічні звинувачення проти Ізраїлю, організація «Я теж – хіба що ти єврейка» «Metoo-unlessurajew» [10] розпочала акцію, метою якої є привернути увагу до подвійних стандартів феміністичних організацій, які використовуючи «політичні гасла» та «кон'юнктуру поточної політичної ситуації» (передвиборчий процес в США, іммігрантська криза тощо) і стають осередком відвертої антисемітської пропаганди, розпалюючи міжрелігійну та міжнаціональну ворожнечу. На це звернули увагу на каналі Кан, в сюжеті під назвою «Ізраїльські жінки були згвалтовані терористами Хамасу. Чому жіночі організації зберігають мовчання?» [8].

Міжнародна організація, яка діє під егідою ООН, «Women's Views on News» останній раз публікувала свої позиції щодо становища жінок в Ізраїлі у 2017 році де йшлося про те, що «палестинські жінки регулярно стикаються з насильством і дискримінацією з боку ізраїльської поліції» [17], при цьому не вказуючи інформацію про те, що згадані жінки брали участь у несанкціонованих масових заходах наражаючи на небезпеку цивільне населення і власних дітей.

Подібну риторику ми чуємо також від деяких представників інтелектуальної еліти. Наприклад, вже у грудні 2023 року у засобах масової інформації поширилася інформація про те, що Президент Університету Пенсильванія (США) Ліз Мегілл під час слухання у Конгресі поставила під сумнів, що заклик до геноциду євреїв порушує навчальні правила, зазначивши що ставлення до потрактування закликів до геноциду євреїв «залежать від контексту» [16]. Додатковим аргументом, на користь того, що «міжнародна спільнота», перестала адекватно реагувати на антигуманні акції, спрямовані проти жінок, а особливо коли йдеться про жінок єврейського походження став факт, оприлюднений 22 грудня 2023 року. Мовиться про призначення П'єра Крахенбуля (Pierre Krahenbuhl) генеральним директором «Міжнародного Червоного Хреста», який за чотири роки перед цим був відсторонений від керівництва Агентством ООН у справах палестинських біженців (UNRWA) через корупційний скандал та звинувачення у інтимних стосунках з підлеглими (Марія Мухаммеді) [14]. Принагідно зазначимо, що після тривалого заперечення участі представників ООН у злочинному нападі на мирне населення Ізраїлю офіційний офіс цієї організації підтвердив цю інформацію, та повідомив про можливе звільнення дев'ятьох свої співробітників згаданої вже агенції (UNRWA), що брали безпосередньо участь у терористичній атаці. Про це в серпні 2024 року повідомляти провідні світові інформаційні агенції БіБіСі, Дойче Велла, Голос Америки посилаючись на брифінг заступника прес-секретаря ООН Фархана Хакі [4].

Навіть на такому, здавалося б феміністичному та політично-нейтральному ресурсі як «Вимова», де основна увага приділена створенню нових займенників («Ми працюємо над новим джерелом інформації про небінарну і гендерно-нейтральну мову»), автори ресурсу не уважали за необхідне зауважити, що вони «засуджують воєнні злочини Ізраїлю в Газі» [12], але при цьому не засуджують злочини проти єврейських жінок.

І тут ми побіжно зупинитися на поліваріантності потрактувань історичного досвіду. Досить часто релігіям закидають патерналістське чи навіть зневажливе ставлення до жінок. Організовані релігії звинувачуються в обмеженнях жіночих прав, виключенні жінок з релігійних практик у ролі лідерів, приписуванню їм другорядних функцій, опису їх як джерела всіх негараздів (тут достатньо згадати «первородний гріх» як подію яка спричинила всі проблеми людства) і таке інше. Усталеним став погляд на монотеїстичні релігії як прояв маскулітності в культурі та цивілізаціях, ну а витокими цих ідей стає старозавітна традиція (читай іудаїзм). Водночас сучасні дослідники припускають, що в єврейській релігійній традиції був період, коли участь жінок-жриць в релігійному ритуалі була загальною практикою тих громад, які проживали на території Вавилонської, а пізніше Римської імперії. Обґрунтування і деталі такої гіпотези розкриті в роботі доктора Гада Барнеа, який доводить, що суспільна роль жінки в іудаїзмі ніколи не була другорядною або підлеглою [5, 9].

У широкому контексті визначення ролі релігій у поширенні загальнолюдських гуманістичних цінностей звертає на себе увагу практика упривнення змісту релігійних доктрин безпосередньо в життя членів релігійних спільнот. Тут ми можемо говорити про те, наскільки відмінними можуть бути уявлення про чесноти та цілі життя людини. Релігії, за ради яких треба померти, відрізняються від тих заради яких треба жити – на цю обставину звернув увагу митрополит УГКЦ Борис Гудзяк [1]. Даний підхід має свої витoki у заповідь «пікуах нефеш» – спасіння душі сформульована в книзі Левіт 18:5. Тут йдеться про безумовний закон, який вимагає докладати максимум зусиль і гарантувати всіма можливими способами право людини жити. Нажаль, події останнього року показали, що впевненість у таких, здавалося би очевидних чеснотах як повага до людської гідності, ставляться під сумнів. Особливу стурбованість викликає брак уваги до подій, які безпосередньо пов'язані з безпекою жінок, адже як відомо саме вони є найменш захищеними підчас військових дій або терористичних атак тих, хто прикриваючись релігійними гаслами, пробують досягти політичних цілей у протистоянні з легітимними правовими інститутами. А іноді і риторика представників релігійних громад ставить під сумнів цінності про які йшлося вище. Для цього використовуються різні методи пропаганди, серед яких найбільш поширеним «перехід на особистості», доволі відомий іще з часів давньоримських риторів. «Ad Nominem circumstantiae» (перехід на обставини) і «Ad Nominem quoque» (ти теж) – найбільш поширені переходи, що використовують у спробах аргументувати, чому результатами злочинних дій стають жінки. Як часто ми чуємо сьогодні що «Україна сама винна» або, що Ізраїль вчиняє напади на сектор Газа. Тут ми можемо відповісти, що у наведених прикладах пропагандисти, маніпулюючи та наводячи завідомо брехливі аргументи, змушують нас думати що наслідки передують причинам. Ізраїль вдався до військової операції після нападу 7 жовтня 2023 року. У цей день 2500 бойовиків проникли на територію Ізраїлю, по території цієї держави було випущено до 5000 ракет, було вбито 1432 цивільних, викрадених – 253 особи. Згвалтування, катування, побиття – це те, з чим відзначився Хамас, який прийшов до влади в Палестинську законодавчу раду в 2006 році і отримав представницьку більшість. Так повелося в демократичних країнах, що влада бере на себе відповідальність перед виборцем, а виборець відповідає з обрану ним владу. В контексті даного зауваження підкреслимо, що Україна, будучи суверенною державою, визнаною членами ООН, від моменту проголошення суверенітету провадить політику відповідно до власного законодавства та міжнародних зобов'язань. Українське суспільство працює над вдосконаленням діяльності громадських організацій, що контролюють діяльність влади у тому числі у сфері захисту прав жінок. На сьогодні ми стали свідками того, як феміністичні ідеї використовуються в суспільних практиках з маніпулятивною метою. З одного боку ми бачимо плідні результати врахування ідей, сформульованих фемінізмом, при розробці та імплементації національних та міжнародного законодавств, у яких захисту прав жінок приділяється багато уваги. З іншого боку, деякі організації, громади та інститути послугуються феміністичною риторикою задля досягнення практичних політичних цілей, впливаючи на суспільне життя, розчиняючи моральний фундамент культури, вводячи подвійні стандарти.

У перспективі подальших досліджень враховуючи роль релігійного фактору у житті суспільства не менш важливим стає розуміння того, як релігійні традиції потрактовують концепції війни та миру не тільки а екзистенційному, але й у суспільно-практичному значенні. При цьому дана тематика включає питання поширення феміністичних ідей, адже становище жінки (як і дітей та людей похилого віку) підчас війни є вкрай загрозливим, адже ці групи, з одного боку, захищені міжнародним правом як цивільне населення, а з іншого, першими потрапляють під «жорна» війни. Нажаль навіть така ефемерна річ як «міжнародне право» в сучасних умовах не спромоглася забезпечити засудження злочинів терористичних організацій, при цьому розпочавши суд в Гаазі за позовом ПАР, що створило ще один прецедент вибірковості такого права.

Висновки. Підсумовуючи викладене, констатуємо, що вивчення феміністичних ідей та їх ролі у суспільному житті, дослідження різних релігійних традицій світу, з урахуванням їх особливостей сприйняття образу жінки та її соціального статусу, потребує використання міждисциплінарного підходу з урахуванням соціальних, культурних, історичних особливостей формування та функціонування релігійних, політичних, культурних практик. Такий підхід може допомогти зрозуміти чим послуговуються, так звані захисники віри та релігійних цінностей коли гвалтують та вбивають жінок і дівчат вже в 21 ст. (Ісламська держава, Хамас). В дослідженні також зафіксовано, що сучасне суспільне життя має приклади діяльності таких організацій, які створювалися з метою поширення феміністичних ідей, але сьогодні виконують функції легітимізації окремих політичних трендів, які виходять за межі мети, заявленої цими організаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гудзяк Б. Українці показують: є речі, заради яких варто жити, і принципи, заради яких можна померти. // <https://forbes.ua/lifestyle/ukrainsi-pokazuyut-e-rechi-zaradi-yakikh-var-to-zhiti-i-printsipi-zaradi-yakikh-mozhna-pomerti-vladika-boris-gudzyak-pro-te-yak-zminyuyutsya-ukrainsi-ta-yak-zberegiti-sebe-popri-gniv-18052022-6040>
2. Климчук І. І. Феміністичні концепції в сучасній теорії міжнародних відносин. // https://chtyvo.org.ua/authors/Klymchuk_Iryna/Feministychni_kontseptsii_v_suchasniy_teorii_mizhnarodnykh_vidnosyn/
3. Місюра А. О. Іноземний досвід протидії тероризму: висновки для України. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/inozemniy-dosvid-protidii-terorizmu-visnovki-dlya-ukraini>
4. ООН: 9 працівників "можливо причетні" до нападу на Ізраїль. // <https://www.dw.com/uk/oon-pidtvrdila-mozlivu-pricetnist-9-spivrobotnikiv-unrwa-do-napadu-hamas-na-izrail/a-69863551?maca=Ukr-Red-Telegram>
5. Dr. Gad Barnea Justice at the House of Yhw(h): An Early Yahwistic Defixio in Furem. // *Religions* 2023, 14, 1324. // <https://www.mdpi.com/2077-1444/14/10/1324>
6. Feminism. <https://www.britannica.com/topic/feminism>
7. Incontro con Papa Francesco, che ai microfoni della RSI e ospite a Cliché si esprime sulle due guerre in Corso. Conflitto a Gaza, "due responsabili". Ucraina, "il coraggio della bandiera bianca". (Зустріч із Папою Франциском, який говорить про дві триваючі війни перед мікрофонами RSI та як гість у Cliché). // <https://www.rsi.ch/info/mondo/Conflitto-a-Gaza-%E2%80%9Cdue-responsabili%E2%80%9D.-Ucraina-%E2%80%9Cil-coraggio-della-bandiera-bianca%E2%80%9D--2091038.html>
8. Israeli women were raped by Hamas terrorists. Why do women's organizations remain silent? // <https://www.youtube.com/watch?v=HDm-RX-XSmU>
9. Israelite priestesses in the Bible. // <https://www.nationalgeographic.com/premium/article/jewish-curse-bible-tablet-israelite-priest-women-elephantine?rnd=1704283549385&loggedin=true>
10. Me too-unless_ura_jew. // <https://www.metoo-unlessurajew.com/>
11. Political Propaganda disrespects real Israeli victims/survivors. // <https://rinj.org/interactive/criticisms-of-america/7-october-political-propaganda-disrespects-real-israeli-victims-survivors/>
12. Pronouns. // <https://ua.pronouns.page>
13. Queer-Affirming Chaplains. // <https://bglqtq.fas.harvard.edu/affirming-chaplains>
14. Red Cross taps new chief who quit UNRWA amid ethics, abuse & corruption scandal. // <https://unwatch.org/red-cross-taps-new-chief-who-quit-unrwa-amid-ethics-abuse-corruption-scandal/>
15. The MIT Program in Women's and Gender Studies (WGS). // <https://wgs.mit.edu/>
16. UPenn head quits after refusing to say a call for Jewish genocide violates school rules. // <https://www.timesofisrael.com/upenn-head-quits-days-after-not-saying-if-jewish-genocide-calls-break-school-rules/>
17. Womens views. // <https://www.womensviewsonnews.org/?s=israel>

REFERENCES

1. Gudzyak B. (2022). Ukrayintsi pokazuyut': ye te, zarady choho varto zhyty, i pryntsyipy, za yaki mozhna vmerty. [Ukrainians show: there are things worth living for, and principles for which you can die] <https://forbes.ua/lifestyle/ukrainsi-pokazuyut-e-rechi-zaradi-yakikh-var-to-zhiti-i-printsipi-zaradi-yakikh-mozhna-pomerti-vladika-boris-gudzyak-pro-te-yak-zminyuyutsya-ukrainsi-ta-yak-zberegti-sebe-popri-gniv-18052022-6040> [in Ukrainian].
2. Klymchuk I. I. (2017). Feministychni kontseptsiyi v suchasniy teorii mizhnarodnykh vidnosyn. [Feminist concepts in the modern theory of international relations] // https://chtyvo.org.ua/authors/Klymchuk_Iryna/Feministychni_kontseptsii_v_suchasniy_teorii_mizhnarodnykh_vidnosyn/ [in Ukrainian].
3. Mysyura A.O. (2017). Zarubizhnyy dosvid borot'by z teroryzmom: vysnovky dlya Ukrayiny. [Foreign experience of combating terrorism: conclusions for Ukraine] // <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/inozemniy-dosvid-protidii-terrorizmu-visnovki-dlya-ukraini> [in Ukrainian].
4. OON: 9 robitnykiv "mozhlyvo prychetni" do napadu na Izrayil' (2024). [UN: 9 workers "possibly involved" in the attack on Israel]. // <https://www.dw.com/uk/oon-pidtvirdila-mozlivu-privetnist-9-spivrobotnikiv-unrwa-do-napadu-hamas-na-izrail/a-69863551?maca=Ukr-Red-Telegram> [in Ukrainian].
5. Barnea G. Dr. (2023). Justice at the House of Yhw(h): An Early Yahwistic Defixio in Furem. *Religions* 2023, 14, 1324 // <https://www.mdpi.com/2077-1444/14/10/1324> [in English].
6. Feminism. (2024). <https://www.britannica.com/topic/feminism> [in English].
7. Incontro con Papa Francesco, che ai microfoni della RSI e ospite a Cliché si esprime sulle due guerre in Corso. Conflitto a Gaza, "due responsabili". Ucraina, "il coraggio della bandiera bianca. (2023). // <https://www.rsi.ch/info/mondo/Conflitto-a-Gaza-%E2%80%9Cdue-responsabili%E2%80%9D.-Ucraina-%E2%80%9Cil-coraggio-della-bandiera-bianca%E2%80%9D--2091038.html> [in English].
8. Israeli women were raped by Hamas terrorists. Why do women's organizations remain silent? (2023). <https://www.youtube.com/watch?v=HDm-RX-XSmU> [in English].
9. Israelite priestesses in the Bible. (2017). // <https://www.nationalgeographic.com/premium/article/jewish-curse-bible-tablet-israelite-priest-women-elephantine?rnd=1704283549385&loggedin=true> [in English].
10. Me too-unless_ura_jew. (2023). // <https://www.metoo-unlessurajew.com/> [in English].
11. Political Propaganda disrespects real Israeli victims/survivors. (2023). <https://rinj.org/interactive/criticisms-of-america/7-october-political-propaganda-disrespects-real-israeli-victims-survivors/> [in English].
12. Pronouns. (2023). // <https://ua.pronouns.page> [in English].
13. Queer-Affirming Chaplains. (2022). // <https://bgltq.fas.harvard.edu/affirming-chaplains> [in English].
14. Red Cross taps new chief who quit UNRWA amid ethics, abuse & corruption scandal (2023). // <https://unwatch.org/red-cross-taps-new-chief-who-quit-unrwa-amid-ethics-abuse-corruption-scandal/> [in English].
15. The MIT Program in Women's and Gender Studies (WGS). (2023). // <https://wgs.mit.edu/> [in English].
16. UPenn head quits after refusing to say a call for Jewish genocide violates school rules. (2023). // <https://www.timesofisrael.com/upenn-head-quits-days-after-not-saying-if-jewish-genocide-calls-break-school-rules/> [in English].
17. Womens views. (2023). <https://www.womensviewsonnews.org/?s=israel> [in English].

Shwed Zoya Volodymyrivna

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Religious Studies Faculty of Philosophy
Taras Shevchenko National University of Kyiv
60, Volodymyrska str., Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5766-1980

FEMINIST DISCOURSE IN CONTEMPORARY SOCIAL PRACTICES

Problem. *The relevance of the problem of the spread of feminist ideas to the space of social practices is connected with the emergence of new types of identities, the causes of which were discussed by Francis Fukuyama. The diversity of their manifestations and functional manifestations raises the question of the need to analyze this phenomenon in connection with the significant increase in its influence and all aspects of life in the modern world.* **Purpose.** *To reconstruct and analyze the representation of feminist discourse in modern social practices.* **Methods.** *Among the methods used in the research, a special place is occupied by the method of critical analysis of the phenomenon of feminist narrative, the applied principles of historicism, objectivity, and an interdisciplinary approach, which made it possible to take into account the development of a number of humanities and social sciences: political science and jurisprudence.* **Research results.** *The article analyzes the features of modern approaches to understanding feminist issues in scientific research. The main stages of the development of feminist ideas are singled out and the specificity of their interpretation in the 20th century is reconstructed. It is noted that at the first stage, feminism became a movement to ensure women's rights in various spheres of social life. Later, feminist ideas spread to the field of scholarly discourse, with attention to feminist readings of history, cultural practices, religion, politics, and law. During this period, the professional vocabulary of women's studies begins to form, in which attention is focused on the specifics of women's social experience. Specific examples of the activity of public organizations in which the idea of gender equality and rights are the main object of attention are analyzed. It is emphasized that ideas about gender, gender identity, and specific gender studies arose and were formulated thanks to feminist movements. The content of the peculiarities of feminist discourse in public life in Ukraine and abroad is revealed. Specific examples of the activities of feminist organizations and their positions in connection with the socio-political events of 2023–2024 both in Ukraine and abroad are analyzed. Among the main trends that are singled out, the following are noted: the feminist discourse of modernity has spread to the political, social, educational, and religious spheres. In the specified spheres of social life, there are institutes and organizations that popularize feminist ideas with the help of various tools and practices. Each of these areas provides examples of the activities of governmental and public organizations that, while remaining faithful to the goals formulated by classical feminism, expand their activities and actively influence the formation of public opinion in issues far from feminism and gender equality. This circumstance should be taken into account by representatives of political elites when forming national humanitarian policies, and at the level of international cooperation should ensure the adoption of agreed decisions to achieve the collective goal of establishing peace.*

Key words: feminism, gender, social life, religion, women's studies.